

М.А. ЛУЧИНСЬКИЙ

ГЕН РЕЦЕПТОРА ВІТАМІНУ D У ДІТЕЙ РІЗНИХ РЕГІОНІВ ПРИКАРПАТТЯ ЗА НАЯВНОСТІ ЗУБОЩЕЛЕПНИХ АНОМАЛІЙ ТА ДЕФОРМАЦІЙ

ДВНЗ «Тернопільський державний медичний університет імені І.Я. Горбачевського МОЗ України»

Мета: встановити особливості розподілу алелей гена рецептора вітаміну D у дітей, які проживають у різних антропогенних умовах.

Матеріали і методи. Проведено епідеміологічне обстеження 496 дітей 6–15-річного віку, які проживають у різних регіонах Прикарпаття. Досліджували особливості розподілу алелей гена рецептора вітаміну D у сироватці крові, яку забирали у ранковий час натщесерце. Визначення BsmI, ApaI, TagI поліморфізма гена рецептора вітаміну D (VDR) проводили методом ПЛР з наступним рестрикційним аналізом

Результати. Встановлено, що наявність В-, t-, а-, А-алелей гена VDR у дітей із зубощелепними аномаліями та деформаціями рівнинної та передгірської зон та В-, А-алелей у осіб із зубощелепними аномаліями та деформаціями гірської зони можуть виступати у якості молекулярно-генетичних маркерів ризику розвитку зубощелепних аномалій.

Висновки. Виявлені особливості можливо застосовувати при прогнозуванні виникнення патологічних станів зубощелепного апарату у дітей даного регіону.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: діти, зубощелепні аномалії та деформації, молекулярно-генетичний маркер ризику, рецептор вітаміну D.

Головною проблемою сучасної медицини в Україні є охорона здоров'я матері та дитини [1;5;7;11;13]. Визначальну роль у зміні стану здоров'я дітей відіграють чинники, що характеризують генотип популяції, спосіб життя і стан навколишнього середовища [3;4;8;12;14]. Відомо, що всі люди відрізняються один від одного не тільки зовнішньо, але й своїми внутрішніми біохімічними, фізіологічними, психічними характеристиками, що складають фенотип людини, який є, по суті, відображенням індивідуальних особливостей генотипу, що реалізується у певних умовах довкілля. А екопатогенні фактори, особливо у поєднанні з іншими причинними агентами, збільшують ризик розвитку хронічних захворювань [9;10;12].

Аналіз сучасних тенденцій розвитку науки переконаливо свідчить, що у XXI столітті прогрес у галузі клінічної медицини визначатиметься активним міждисциплінарним вивченням причин виникнення та клітинно-молекулярних механізмів перебігу захворювань, а також широким впровадженням у практику методів молекулярної, клітинної та біохімічної генетики, морфології, біохімії, фізіології та інших фундаментальних дисциплін. Соціально значущими є наукові програми, що вивчають стан здоров'я і захищають інтереси дітей, які мешкають на екологічно забруднених територіях і здоров'я яких піддається впливу екстремальних умов та факторів [6;9].

Мета роботи: встановити особливості розподілу алелей гена рецептора вітаміну D у дітей, які проживають у різних антропогенних умовах, для

можливого використання виявлених особливостей у системі прогнозування патологічних станів.

Матеріали і методи. Для визначення стоматологічного статусу було проведено епідеміологічне обстеження 496 дітей 6–15-річного віку, які проживають у різних регіонах Прикарпаття. У цих же дітей досліджували особливості розподілу алелей гена рецептора вітаміну D у сироватці крові, яку забирали у ранковий час натщесерце. Визначення BsmI, ApaI, TagI поліморфізма гена рецептора вітаміну D (VDR) проводили методом ПЛР з наступним рестрикційним аналізом [2;15].

Відносний ризик (RR) наявності зубощелепних аномалій та деформацій (ЗЩАД) розраховували за формулою: $RR = ab/vg$, де: а – кількість дітей зі ЗЩАД, у яких присутні алелі; б – кількість дітей без ЗЩАД, у яких відсутні алелі; в – кількість дітей зі ЗЩАД, у яких відсутні алелі; г – кількість дітей без ЗЩАД, у яких присутні алелі.

Відносний ризик розвитку ЗЩАД вважали високим при $RR > 2$.

Згідно з вимогами біоетики «Про проведення лабораторних досліджень біологічного матеріалу», від батьків кожної дитини отримана письмова згода на обстеження їхніх дітей.

Обробка результатів дослідження виконана у відділі системних статистичних досліджень ДВНЗ «Тернопільський державний медичний університет ім. І.Я. Горбачевського МОЗ України» у програмному пакеті Statsoft STATISTIKA.

Результати дослідження та їх обговорення. Вивчення молекулярно-генетичних варіантів гена рецептора вітаміну D (VDR) у дітей 6-15 років зі ЗЩАД – мешканців різних регіонів Прикарпаття довело, що у дітей зі ЗЩАД рівнинної зони

(рис. 1) частота В-алеля гена VDR була у 1,6 разу вищою, ніж у дітей без ЗЩАД даного регіону ((84,80±3,22) проти (53,62±6,05)%, $p<0,001$). Частота реструктивного t-алеля гена VDR у дітей зі ЗЩАД була у 1,4 разу більшою, ніж у осіб без ЗЩАД даного регіону ($p<0,001$). При вивченні розподілу Aral поліморфізму гена VDR з'ясова-

но, що доля а-алеля у осіб зі ЗЩАД рівнинної зони складала (75,20±3,88)%, що було у 1,4 разу більше, ніж у дітей без ЗЩАД даного регіону ($p<0,01$). У дітей зі ЗЩАД даного регіону достовірно збільшувалась доля рестриктивного А-алеля ((86,40±3,08)%, що було у 1,5 разу більше, ніж у дітей без ЗЩАД ((56,52±6,01)%, $p<0,001$).

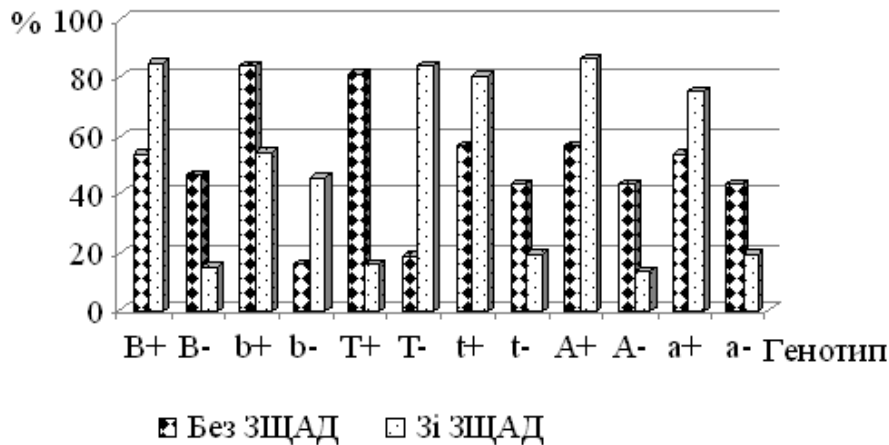

Рис. 1. Розподіл частоти поширеності поліморфних генотипів гена VDR у дітей рівнинної зони Прикарпаття

Таким чином, можна вважати, що генетичний аналіз поліморфізму гена VDR дозволяє оцінити прогноз і перебіг ЗЩАД, а наявність алелей В ($R=4,83$), t ($R=3,24$), А ($R=4,89$), а ($R=2,62$) дає підстави вважати їх генами-провокаторами. Присутність алелей, для яких $R<1$, свідчить про їх протекторне значення у розвитку ЗЩАД у дітей рівнинної зони.

У дітей зі ЗЩАД передгірського регіону (рис. 2) частота В-алеля гена VDR становила (78,57±4,17)%, що було у 1,7 разу більше, ніж у осіб без ЗЩАД ($p<0,001$). Частота реструктивного t-алеля гена VDR у дітей зі ЗЩАД була у 1,3 разу вищою ((72,45±4,54)%,

(55,56±7,49)%, $p>0,05$). При вивченні розподілу Aral поліморфізму гена VDR з'ясовано, що доля а-алеля у осіб зі ЗЩАД рівнинної зони становила (71,43±4,59)%, що було у 1,5 разу більше, ніж у дітей без ЗЩАД даного регіону ($p<0,05$). У дітей зі ЗЩАД даного регіону достовірно збільшувалось присутність А-алеля ((80,61±4,01)%, що було у 1,6 разу більше, ніж у дітей без ЗЩАД, ($p<0,001$). Враховуючи фактор відносного ризику: В ($R=4,19$), t ($R=2,10$), А ($R=3,95$), а ($R=2,61$), можна стверджувати, що дані гени є провокаторами щодо виникнення та розвитку ЗЩАД у дітей передгірської зони.

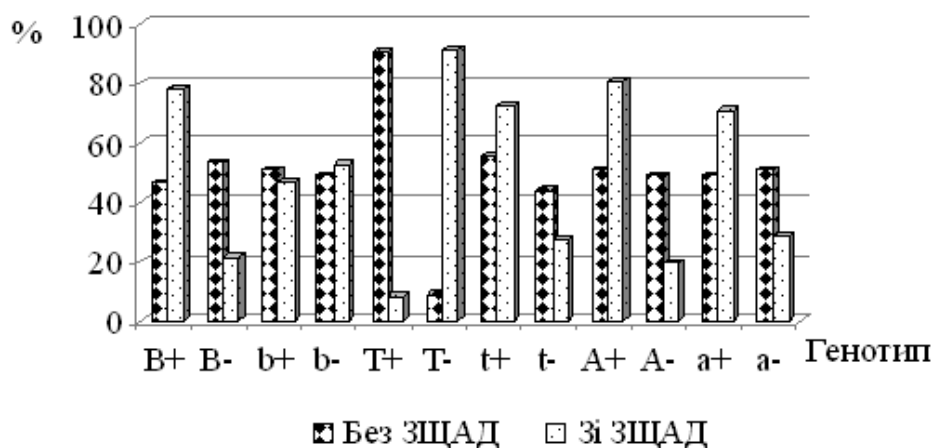

Рис. 2. Розподіл частоти поширеності поліморфних генотипів гена VDR у дітей передгірської зони Прикарпаття

У дітей зі ЗЩАД гірської зони (рис. 3) частота В-алеля гена VDR була у 1,6 разу вищою

((61,11±4,71)%, проти показників у дітей зі ЗЩАД ((37,25±6,84)%, ($p<0,01$), А-алеля

((63,89±4,64%) – у 1,6 разу вищою, ніж у дітей без ЗЩАД ((41,18±6,96%) даного регіону, що при врахуванні фактора відносного ризику ($R=2,64$; $R=2,52$ відповідно) дозволяє розцінювати дані алелі як провокаційні. Слід зазначити, що у дітей даного регіону зі ЗЩАД виявляли більші долі протекторних алелей гена VDR: *v* ($R=0,7$), *t* ($R=1,57$), *a* ($R=1,50$) за відсутності алеля *T* гена VDR.

Розподіл частот поширеності поліморфних генотипів гена VDR та відносного ризику (RR) у дітей різних регіонів Прикарпаття залежно від статі довів, що у хлопців зі ЗЩАД рівнинної зони виявлені алелі *B* ($RR=4,72$), *A* ($RR=4,72$) та *a* ($RR=2,43$), які дозволяють розцінювати їх за показником відносного ризику як провокаційні. У дівчат зі ЗЩАД даного регіону провокаційним відповідали алелі *B* ($RR=4,96$), *t* ($RR=2,82$), *A* ($RR=5,12$) та *a* ($RR=2,82$).

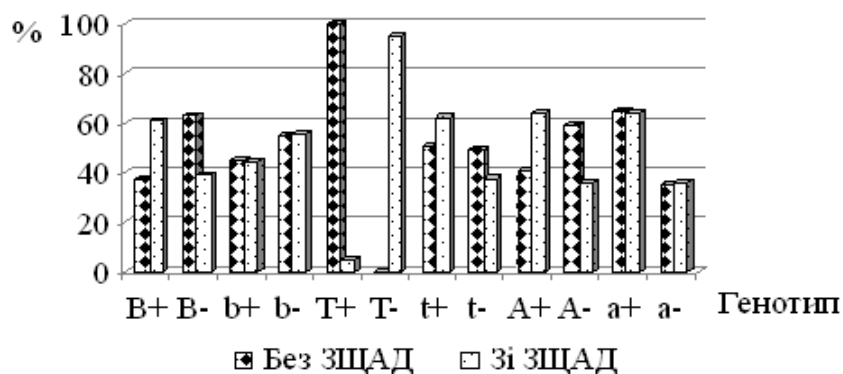

Рис. 3. Розподіл частоти поширеності поліморфних генотипів гена VDR у дітей гірської зони Прикарпаття

У хлопців передгірської зони зі ЗЩАД виявились алелі-провокатори, ідентичні алелям у хлопців зі ЗЩАД рівнинної зони – *B* ($RR=4,44$), *A* ($RR=4,16$) та *a* ($RR=2,31$). Аналогічна тенденція простежувалась і у дівчат передгірського регіону порівняно з особами жіночої статі зі ЗЩАД рівнинного регіону: провокаційними алелями виявились *B* ($RR=4,0$), *t* ($RR=2,57$), *A* ($RR=3,85$), *a* ($RR=3,09$).

Водночас у хлопців зі ЗЩАД гірського регіону визначалась тільки одна провокаційна алель *B* ($RR=2,02$). У дівчат зі ЗЩАД даної групи, як і у осіб жіночої статі решти груп дослідження, визначалось чотири провокаційні алелі: *B* ($RR=3,37$), *t* ($RR=2,15$), *A* ($RR=3,33$) та *a* ($RR=2,36$).

Висновки

Таким чином, отримані дані довели, що наявність *B*-, *t*-, *a*-, *A*-алелей гена VDR у дітей зі

ЗЩАД рівнинної та передгірської зон та *B*-, *A*-алелей у осіб зі ЗЩАД гірської зони можуть виступати у якості молекулярно-генетичних маркерів ризику розвитку ЗЩАД.

У хлопців зі ЗЩАД рівнинної та передгірської зон алелі *B*, *A* були провокаційними, тоді як у осіб чоловічої статі тільки *B*-алель гена VDR об'єктивувалася у якості маркера виникнення ЗЩАД. У осіб жіночої статі зі ЗЩАД, незалежно від місця проживання, досліджувались однакові провокаційні алелі – *B*-, *t*-, *A*-, *a*-алелі гена VDR.

Перспективи подальших досліджень полягають у проведенні кореляційного аналізу розподілу алелей гена рецептора вітаміну Д зі структурно-функціональним станом кісткової тканини для розробки ефективних лікувально-профілактичних заходів.

Список літератури

1. Антипкін Ю. Г. Стан здоров'я дітей в умовах дії різних екологічних чинників / Ю. Г. Антипкін // Мистецтво лікування. – 2005. – № 2. – С. 16–23.
2. Баранов В. С. Молекулярная медицина – основа генной терапии / В. С. Баранов // Молекулярная биология. – 2000. – № 1. – С. 57–59.
3. Бердник О. В. Чутливість організму до факторів навколишнього середовища (індивідуальна чутливість) / О. В. Бердник // Довкілля та здоров'я. – 2000. – № 1 (12). – С. 38–41.
4. Зербіно Д. Д. Екологічні хвороби: постановка проблеми / Д. Д. Зербіно // Мистецтво лікування. – 2009. – № 1. – С. 65–68.
5. Лук'янова О. М. Проблеми здоров'я здорової дитини та наукові аспекти профілактики його порушень / О. М. Лук'янова // Мистецтво лікування. – 2005. – № 2. – С. 6–15.
6. Майданник В. Г. Перспективи розвитку клінічної педіатрії в XXI столітті / В. Г. Майданник // ПАГ. – 2002. – № 1. – С. 8–12.
7. Моисеєнко Р. А. Охрана здоровья матерей и детей в Украине: проблемы и перспективы / Р. А. Моисеєнко // Здоровье женщины. – 2003. – № 3. – С. 8–16.
8. Моисеєнко Р. О. Роль медико-генетичної акушерської та педіатричної служб у зниженні дитячої інвалідності в Україні / Р. О. Моисеєнко, Т. К. Іркіна // Тези доповідей III з'їзду медичних генетиків України, Львів, 2–4 жовт. 2002 р. – Л., 2002. – С. 15–16.

9. Москаленко В. Ф. Правова і організаційна основа надання медико-генетичної допомоги населенню в Україні / В. Ф. Москаленко // Тези доповідей III З'їзд медичних генетиків України, Львів, 2–4 жовт. 2002 р. – Л., 2002. – С. 13.
10. *Полиморфизм в генах человека, ассоциирующихся с биотрансформацией ксенобиотиков* / В. А. Спицин, С. В. Макаров, Г. В. Пай, Л. С. Бычкова // Вестн. ВОГиС. – 2006. – Т. 10, № 1. – С. 97–105.
11. Резніченко Ю. Г. Вплив навколишнього середовища на стан вагітних жінок та дітей / Ю. Г. Резніченко // ПАГ. – 2004. – № 1. – С. 46 – 52.
12. Сміян І. С. Медична генетика дитячого віку / І. С. Сміян, Н. В. Банадига, І. О. Багірян. – Тернопіль : Укрмедкнига, 2003. – 188 с.
13. *Состояние здоровья детей дошкольного возраста в условиях экологического неблагополучия* / М. А. Скачкова, Е. Г. Карпова, Н. Ф. Тарасенко [и др.] // Рос. педиатр. журн. – 2005. – № 3. – С. 11–14.
14. Черная Н. Л. Здоровье детей и экология промышленного города / Н. Л. Черная, Е. В. Шубина, Г. П. Федотова // Здоровье населения и среда обитания. – 2008. – № 6. – С. 8–11.
15. Grudberg E. Genetic variation in the vitamin D receptor is associated with muscle strength, fat mass and body weight in Swedish women / E. Grundberg, H. Brandstrom // J. Epidemiol. Com. Health. – 2005. – Vol. 59. – P. 790–798.

ГЕН РЕЦЕПТОРА ВИТАМИНА D У ДЕТЕЙ РАЗНЫХ РЕГИОНОВ ПРИКАРПАТЬЯ ПРИ НАЛИЧИИ ЗУБОЧЕЛЮСТНЫХ АНОМАЛИЙ И ДЕФОРМАЦИЙ

М.А. Лучинский

ГВУЗ «Тернопольский государственный медицинский университет имени И.Я. Горбачевского МЗ Украины»

Цель: выявить особенности распределения аллелей гена рецептора витамина D у детей, проживающих в разных антропогенных условиях.

Материалы и методы. Проведено эпидемиологическое обследование 496 детей 6–15-летнего возраста, проживающих в разных регионах Прикарпатья. Исследовали особенности распределения аллелей гена рецептора витамина D в сыворотке крови, которую забирали в утреннее время натощак. Определение BsmI, ApaI, TagI полиморфизма гена рецептора витамина D (VDR) проводили методом ПЦР с последующим рестрикционным анализом

Результаты. Установлено, что наличие B-, t-, a-, A-аллелей гена VDR у детей с зубочелюстными аномалиями и деформациями равнинной и предгорной зон и B-, A-аллелей у лиц с зубочелюстными аномалиями и деформациями горной зоны могут выступать в качестве молекулярно-генетических маркеров риска развития зубочелюстных аномалий.

Выводы. Обнаруженные особенности можно применять при прогнозировании возникновения патологических состояний зубочелюстного аппарата у детей данного региона.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: **дети, зубочелюстные аномалии и деформации, рецептор витамина D.**

RECEPTOR GENE OF VITAMIN D IN CHILDREN OF DIFFERENT REGIONS OF CARPATHIANS IN THE PRESENCE OF TEETH ANOMALIES AND DEFORMITIES

М.А. Luchynsky

SHEI "Ternopil State Medical University named by I.Ya. Gorbachevsky Ministry of Health of Ukraine".

Purpose: To determine features of alleles distribution of vitamin D receptor gene at children living in different anthropogenous conditions.

Materials and methods. Epidemiological survey of 496 children from 6 to 15-years old, living in different regions of the Carpathians has been carried out. Investigated features of alleles distribution of vitamin D receptor gene in whey of blood, which took away in the morning on an empty stomach. Definition BsmI, ApaI, TagI polymorphism of vitamin D receptor gene (VDR) was performed by PCR with subsequent restriction analysis.

Results. It is established that presence of B-, t-, a-, A-alleles VDR gene at children with dentition anomalies and deformities of plain and foothill zones and B- and A-alleles in patients with dentition anomalies and deformities of mountain zone may act as a molecular and genetic markers of risk of teeth anomalies.

Conclusions. The revealed features can be applied at predicting of occurrence of pathological dentition apparatus conditions in children of the given region.

KEY WORDS: **children, dentition anomalies and deformities, molecular and genetic marker of risk, vitamin D receptor.**

Стаття надійшла до редакції 02.04.2014 р.

Відомості про автора:

Лучинський Михайло Антонович – к.мед.н., доц., зав. кафедри терапевтичної стоматології ДВНЗ «Тернопільський державний медичний університет імені І.Я. Горбачевського МОЗ України». Тел.: 0674156087.